

Hand-out
Leven en dood in wijsgerig en ethisch perspectief
Lezing Olterterperkring, 5 februari 2018
Christoph Jedan

T1: Plato, Apologie, 40b-41d

Ik zal het u zeggen: wat mij nu is overkomen, moet iets goeds zijn. En diegenen onder ons die de dood als een verschrikking beschouwen, hebben het dus bij het verkeerde eind. Daarvoor heb ik een belangrijke aanwijzing gekregen. Want het kan niet anders dan dat de godheid had geprotesteerd, als mij iets slechts te wachten had gestaan. Laten we ook op een andere manier nog eens nagaan of er goede hoop mag bestaan dat het iets goeds is. Want dood zijn is een situatie van niets-zijn waarin de dode zich van niets bewust is, of – zoals wel wordt gezegd – een verandering of verhuizing van de ziel van de ene plek naar de andere, een van beide. Is men zich van niets bewust, zoals in diepe slaap, wanneer zich zelfs geen dromen aandienen, dan moet de dood verbazingwekkende voordelen bieden.

Want ik denk dat als iemand een nacht moest uitkiezen waarin hij zo goed sliep dat hij zelfs niet droomde en daar andere nachten en dagen van zijn leven mee moest vergelijken en vervolgens zou moeten zeggen hoeveel dagen en nachten hij het in zijn leven prettiger had gehad dan in die nacht – mij dunkt dat iedereen, en zelfs de grootste koning, zou vinden dat die op een hand te tellen zijn. Als dat het wezen is van de dood, noem ik het winst. Want op die manier lijkt alles wat met tijd te maken heeft, niet meer dan één nacht.

En wanneer de dood een manier van verhuizen is, van hier naar een andere plaats, en het waar is dat alle gestorvenen zich daar bevinden, welke genade is dan groter dan deze, heren rechters? Want als iemand naar Hades gaat en diegenen achterlaat die, naar ze beweren, rechters zijn, zou er dan iets tegen zo'n verhuizing zijn wanneer hij daar de ware rechters vindt die, naar gezegd wordt, daar zitting houden: Minos en Rhadamanthos, en Aiakos en Triptolemos, en allerlei andere halfgoden die bij hun leven rechter waren? Of hoeveel zou iemand

van u er niet voor over hebben om Orpheus te ontmoeten, of Mousaios, en Hesiodos en Homeros? Als dat waar is, zou ik keer op keer willen sterven; want het lijkt me geweldig om daar te verblijven waar ik Palamedes kan tegenkomen en Ajax, zoon van Telamoon, of een van de andere klassieke helden die door een onrechtvaardig oordeel aan hun eind kwamen.

Ik geloof echt dat het niet onaardig zou zijn om dan mijn ervaring te vergelijken met de hunne. En het liefste was het me, als ik bij degenen die daar verblijven, zou kunnen onderzoeken en navraag doen naar wie van hen wijs is en wie het denkt te zijn, maar het niet is. Wat zou iemand er niet voor over hebben, heren rechters, om in de leer te gaan bij degene die het hele leger van Troje aanvoerde, of bij Odysseus of Sisyphos, of de talloze anderen die ik zou kunnen noemen, mannen en vrouwen? Met de mensen daar praten en samen zijn, dat zou toch onmetelijke vreugde betekenen? In elk geval denk ik niet dat ze er iemand zullen doden; de lieden die daar vertoeven, zijn immers veel gelukkiger, en als wat gezegd wordt waar is, voor de rest van de tijd onsterfelijk.

Maar ook u, heren rechters, moet de dood hoopvol tegemoet treden en die ene waarheid onder ogen zien die zegt dat voor een goed mens geen kwaad bestaat, niet tijdens zijn leven, niet na zijn dood, en dat hij in het plan van de goden niet over het hoofd wordt gezien. Dus overkomt mij dit nu niet zomaar, want het is me duidelijk dat sterven en bevrijd worden van het aardse beter voor me is. Daarom legden de goden me ook niets meer in de weg met hun aanwijzingen en ik neem degenen die me veroordeelden en beschuldigden, dan ook niets kwalijk. Toch hadden ze dat niet voor ogen, toen ze me beschuldigden en veroordeelden, maar ze dachten me te kunnen treffen. Dat zal hun worden aangerekend.

T2: Epicurus, Brief aan Menoikeus, 125

De dood, ... het meest vreselijke euvel, gaat ons niets aan, zodra we beseffen dat, terwijl wij zijn, de dood nog niet gekomen is, en zodra de dood gekomen is, wij er niet meer zijn.

T3: Lucretius, Over de natuur van de dingen, 3.972-75

Let op de eeuwigheid die is vergaan voordat we werden geboren, en besef dat deze voor ons als niets telt. Dit is een spiegel die de natuur ons voor ogen houdt, waarin we de tijd zien die er na onze dood is.

T4: Seneca, Brief aan Marcia, 19

De dood is de bevrijding van alle leed, een grens die het slechte dat ons bedreigt niet kan overschrijden; de dood brengt ons terug in de vredige toestand waarin we voor onze geboorte waren. Wie medelijden heeft met de doden, moet

ook medelijden hebben met wie niet geboren is ... iemand die niet bestaat kan niet ongelukkig zijn. Jouw zoon heeft de grenzen overschreden waarbinnen knechtschap bestaat. Een grote en eeuwige vrede heeft hem ontvangen.

T5: Seneca, Brief aan Marcia, 24-25

Enkel een beeld van je zoon (en wel een gelijkenis dat onvolkomen was) is vergaan; hij zelf is eeuwig en heeft een veel betere toestand bereikt, bevrijd van alle uiterlijke lasten is hij enkel zichzelf. De omkleeding van het lichaam die we zien, botten en zenuwen en de huid die ons bedekt, dit gelaat en de handen die ons dienen, en de rest van ons menselijk hulsel – zij zijn een gevangenis en donkerheid voor onze ziel. (...) [De ziel] streeft naar de plaats waar ze vandaan is gekomen. (...) Hij is compleet – hij laat niets van zichzelf terug. (...) Een heilig gezelschap ontvangt hem – de Scipio's en Cato's en, samen met hen die hun leven verachtten en dankzij de dood vrij zijn, jouw vader, Marcia. Hoewel er allen met allen verwant zijn, houdt hij

zijn kleinzoon bij zich, en, terwijl je zoon van het nieuwgevonden licht geniet, onderwijst hij hem in de beweging van de naburige sterren, en introduceert hem graag in de geheimenissen van de natuur, niet op basis van hypothesen, maar op basis van echte kennis. (...) Hij vraagt hem ook terug te kijken op de dingen op de aarde ver beneden; want het is aangenaam uit de hoogte terug te kijken op alles wat men achterliet. Dus, Marcia, doe alles wat je doet alsof je onder de blik van je vader en je zoon stond, niet van hen zoals je ze ooit kende maar als van hogere wezens die in de hoogste plaats zijn. Schaam je ervoor om laag of vulgair te denken en tranen te vergieten over jouw geliefden die zijn overgegaan tot iets beters.

T6: Jedan (2018), 4-Aspenmodel van troost

